

Скупейко В.В., к.е.н., доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування
Львівський університет бізнесу та права

АЛГОРИТМ ФОРМУВАННЯ МЕТОДОЛОГІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Скупейко В.В. Алгоритм формування методології дослідження конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. У статті визначено пріоритетні напрями в процесі наукового пізнання окресленої проблеми. Визначено аспекти, які потребують їх обов'язкового врахування у процесі формування ірраціональної методології дослідження конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. Розроблено алгоритм формування методології дослідження конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. Описано стадії формування конкурентних переваг сільськогосподарських підприємств на ринку. Проведено систематизацію наявних науково-методологічних підходів до оцінювання конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств.

Ключові слова: конкурентоспроможність, сільськогосподарські підприємства, методологія дослідження конкурентоспроможності, стадії формування, системно-орієнтований, індексний та структурно-функціональний підходи.

Скупейко В.В. Алгоритм формирования методологии исследования конкурентоспособности сельскохозяйственных предприятий. В статье определены приоритетные направления в процессе научного познания очерченной проблемы. Определены аспекты, которые нуждаются в их обязательном учете в процессе формирования иррациональной методологии исследования конкурентоспособности сельскохозяйственных предприятий. Разработан алгоритм формирования методологии исследования конкурентоспособности сельскохозяйственных предприятий. Описаны стадии формирования конкурентных преимуществ сельскохозяйственных предприятий на рынке. Проведена систематизация существующих научно-методологических подходов к оцениванию конкурентоспособности сельскохозяйственных предприятий.

Ключевые слова: конкурентоспособность, сельскохозяйственные предприятия, методология исследования конкурентоспособности, стадии формирования, системно-ориентированный, индексный и структурно-функциональный подходы.

Skupeyko V.V. An algorithm for elaborating the methodology of research dedicated to the competitiveness of agricultural firms. The article focuses on primary ways for scientific understanding of the above topic. The paper determines some inevitable aspects during the development of irrational research methodology concerning the competitiveness of agricultural firms. The article suggests an algorithm for elaborating the methodology of research dedicated to the competitiveness of agricultural firms. The author explains the stages of competitive advantages development with regards to agricultural enterprises. Existing methodological approaches to competitiveness evaluation in agribusiness are summarized.

Key words: competitiveness, agricultural firms, competitiveness research methodology, stages of elaboration, system-oriented, index approach, functional and structural approaches.

Постановка проблеми. Формування достовірних результатів і висновків наукового дослідження, що мають теоретико-практичну цінність, потребують використання системно-комплексного підходу в процесі наукового пошуку, який передбачає залучення потужного методологічного інструментарію у цільовому сегменті дослідження. З одного боку, методологічний інструментарій дослідження повинен базуватися на загальноприйнятих, широко апробованих і надійних методах наукового пізнання, що засвідчили свою ефективність у різних сферах економічної науки, а з іншого – він повинен бути адаптований до специфіки конкретної тематики дослідження, мати інноваційний характер та узго-

дзуватися з основними етапами досягнення задекларованої мети та поставлених завдань. У зв'язку із цим побудова методологічного інструментарію дослідження проблем забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств має базуватися на врахуванні особливостей господарювання в сільському господарстві, специфіці виробничо-технологічних циклів і кількісно-якісних параметрів внутрішніх бізнес-процесів цих підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій щодо алгоритму формування методології дослідження конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств показав, що попри достатній масив

інформації за вибраною тематикою недостатньо дослідженими залишаються процеси мінімізації ризиків і визначення аспектів, які сприяють їх зменшенню. Найбільш вагомими були праці Г. Азаєва [1], М. Ахматової [2], Л. Баумгартена [3], А. Воронкової [4], О. Виноградора [5], Н. Дробітько [6], Я. Качмарика [7], І. Лошенюка [8], С. Махнуша [9], В. Реутова [10], А. Чемериса [11] та ін.

Постановка завдання. Отже, вибрана тема потребує ґрунтовного дослідження щодо проведення порівняльного аналізу науково-методологічних підходів до оцінювання конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств з урахуванням стадії формування конкурентних переваг сільськогосподарських підприємств на ринку.

Виклад основних результатів. Науковий метод є формалізованим способом дослідження цільових явищ і процесів, що передбачає застосування планомірного підходу до їх вивчення, а також вимагає дотримання чіткої послідовності дій у процесі наукового пізнання конкретної проблеми. Своєю чергою, методологія орієнтована на вивчення теорії методів дослідження, створення наукових концепцій як системи знань про теорію науки або системи методів дослідження. Методологія наукового дослідження спрямована на формування його структури, забезпечення логічної його організації, побудови цілісної сукупності засобів, способів і методичних прийомів опрацювання цільової проблеми [12, с. 42, 57]. Ймовірні помилки побудови та специфікації методології дослідження можуть не лише ускладнити процес наукового пошуку, а й призвести до отримання недостовірних висновків і результатів за підсумками дослідження. Важливо ще на проектному етапі мінімізувати потенційні ризики формування ірраціональної методології дослідження конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств, що потребує обов'язкового врахування таких аспектів:

1) набір сукупності методів дослідження має узгоджуватися з галузевою специфікою сільськогосподарського підприємства, сезонністю праці, особливостями виробничо-технологічних циклів, дисбалансами в надходженні фінансових ресурсів протягом календарного року, залежністю від природно-кліматичних і погодних умов тощо;

2) доцільним є диверсифікація джерел вхідної інформації для гарантування її достовірності та об'єктивного характеру, що потребує фільтрації вхідних даних у процесі дослідження теоретико-методологічних і прикладних аспектів забезпечення динамічної конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств;

3) методологічний інструментарій дослідження має передбачати можливість обов'язкового оцінювання не лише кількісних, а й якісних параметрів виробничо-господарських процесів сільськогосподарського підприємства, що впливають на формування його конкурентоспроможності;

4) методологія дослідження повинна спиратися на базові засади передових практик світового досвіду забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств, особливо в частині адаптації досвіду країн Європейського Союзу, що надзвичайно актуалізується в умовах посилення євроінтеграційних процесів України та розширення можливостей для вітчизняних підприємств щодо експорту-імпорту аграрної продукції в ЄС;

5) ефективність функціонування та конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств тісно пов'язані з розвитком вітчизняних сільських територій, забезпеченням добробуту сільського населення та формуванням його зайнятості, що потребує під час оцінювання конкурентоспроможності цих підприємств обов'язкового врахування соціального складника їхньої господарської діяльності;

6) виробничо-господарські процеси в аграрній сфері є критично важливим для становлення процесів сталого розвитку сільських територій, зменшення антропогенного навантаження на екосистеми останніх і забезпечення раціонального природокористування, що потребує орієнтації на екологічні аспекти господарювання при забезпеченні конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств;

7) методологія дослідження має бути наділена гнучкими властивостями, що гарантуватимуть можливість її оперативного коригування та адаптації відповідно до тактичних змін затвердженого плану дослідження;

8) методологія дослідження конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств повинна забезпечувати можливість моделювати та прогнозувати ймовірні сценарії розвитку параметрів останньої з урахуванням потенційних ризиків і загроз функціонування цих підприємств.

Методологія дослідження незалежно від специфіки поставленої проблеми та сфери наукових інтересів має усталену структуру, що формалізується з таких частин, як:

– теоретико-методологічна – визначає сукупність і набір методів наукового пізнання;

– історико-теоретична – передбачає обов'язкову умову організації дослідження з урахуванням зв'язків і взаємозалежності між досліджуваними явищами і процесами;

– практична – націлена на формування підсумків і узагальнення результатів дослідження як логічного завершення наукового пошуку.

Ієрархічну структуру методології умовно диференціюють за такими рівнями:

1) методи емпіричного рівня, до яких належать спостереження, порівняння, анкетування, співбесіди, вимірювання, рейтингування, узагальнення тощо;

2) методи експериментально-теоретичного рівня: аналіз і синтез, індукція, дедукція, аналогія, метод експерименту, абстрагування, класифікація,

моделювання, систематизація, діалектика та ін. [13, с. 105–107].

Забезпечення комплексного та системного характеру методології дослідження конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств потребує дотримання алгоритму дій, що представлений на рис. 1.

Методологічний інструментарій дослідження конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств має будуватися з урахуванням стадій формування їх конкурентних переваг на ринку (рис. 2), що диференціюються своєю специфікою, ресурсними особливостями забезпечення конкурентних позицій на ринку, стратегією та тактикою ринкової поведінки підприємства, прикладними засадами реалізації маркетингової політики тощо.

Сформована методологія дослідження має бути адаптованою до оцінювання конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства на кожній із визначених стадій, що потребує набору таких показників, які спроможні адекватно ідентифікувати сильні та слабкі сторони підприємства з метою подальшої побудови об'єктивного інформаційно-аналітичного базису для розроблення та проектування організаційно-економічних управлінських рішень щодо усунення недоліків і мобілізації ресурсного забезпечення в напрямі зміцнення конкурентних позицій підприємства на ринку.

Систематизація наявних науково-методологічних підходів до оцінювання конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств (системно-орієнтованого, індексного та структурно-функціонального) дала змогу визначити їх позитивні та негативні аспекти в процесі прикладного застосування (табл. 1).

Рис. 1. Алгоритм формування методології дослідження конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств

(авторська розробка)

Висновки. Отже, комплексна діагностика згаданих науково-методологічних підходів дає підстави стверджувати, що найбільш раціональним варіантом їх використання в процесі дослідження конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств є формування оптимального набору співвідношення ідентифікованих і притаманних їм переваг для встановлення найбільш істотних закономірностей і взаємозалежностей, що мають вплив для зміцнення конкурентних позицій сільськогосподарських підприємств

на цільових нішах аграрного ринку. Таке поєднання забезпечить симбіоз найбільш ресурсноспроможних інструментів оцінювання процесів забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств, що гарантуватиме можливість отримання об'єктивних результатів дослідження та формулювання його достовірних висновків.

Водночас методологія дослідження конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств визначає параметри його системності, надійності

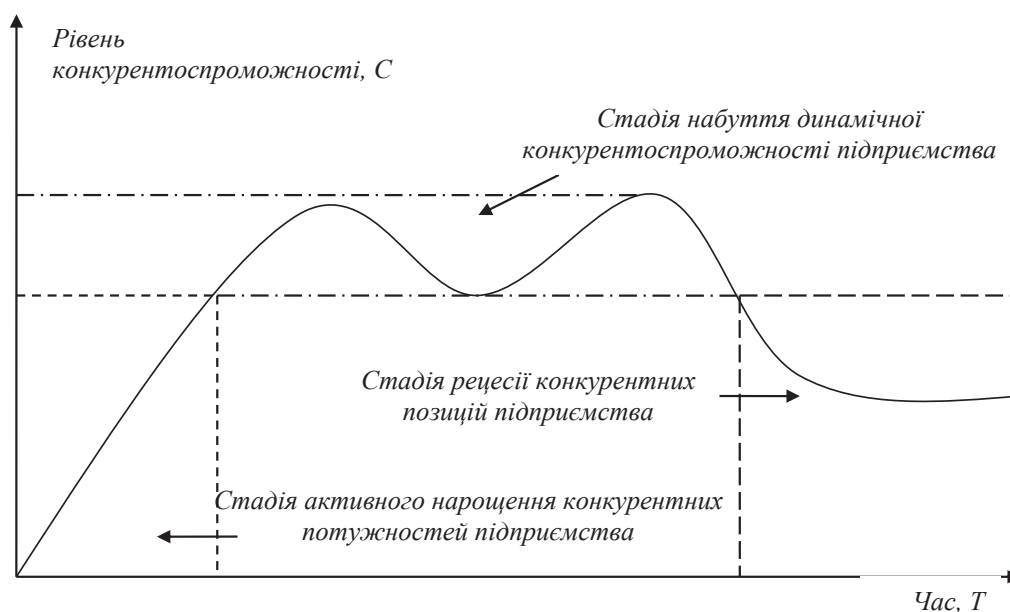

Рис. 2. Стадії формування конкурентних переваг сільськогосподарських підприємств на ринку

(авторська розробка)

Таблиця 1

Порівняльний аналіз науково-методологічних підходів до оцінювання конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств

Суть підходу	Позитивні аспекти	Негативні аспекти
Системно-орієнтований (полягає у дотриманні комплексних засад оцінювання конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства та визначенні системних характеристик, що мають вплив на зміцнення його конкурентних позицій)	Дає змогу провести діагностику системи забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства, ідентифікувати її переваги, недоліки та слабкі сторони	Потребує значних часових затрат на збір та обробку даних, що ускладнюється в умовах відсутності ефективної системи моніторингу діяльності підприємства, яке функціонує на постійних засадах
Індексний (передбачає проведення комплексного індикаторного оцінювання параметрів конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства, що в кінцевому підсумку агрегується в сукупний індекс)	Дає змогу надати якісним властивостям і параметрам конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства чітко вираженого кількісного характеру	Створює труднощі, пов'язані з формуванням інформаційної бази аналізу, зважаючи на обмеженість офіційних форм статистичної звітності сільськогосподарських підприємств
Структурно-функціональний (передбачає розчленування детермінант забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств для проведення їх діагностики та виявлення незадіяних інструментів і механізмів управління ними)	Дає змогу ідентифікувати чіткі зони відповідальності в процесі забезпечення динамічної конкурентоспроможності сільськогосподарського підприємства на ринку	Ускладнюється завдання дослідження підсистемних взаємозв'язків, елементів і блоків, що цілісно функціонують, для досягнення належного рівня конкурентоспроможності

(авторська розробка)

та достовірності отриманих результатів. Під час її формування доцільно враховувати такі аспекти, як: галузева специфіка господарювання в АПК; диверсифікація джерел побудови інформаційної бази; можливість кількісної та якісної оцінки бізнес-процесів; соціальний складник аграрного виробництва; засади організації раціонального природокористування і сталого розвитку сільських територій; євроінтеграційні пріоритети сільськогосподарських

підприємств; можливість коригування методології відповідно до зміни тактичних параметрів плану дослідження; ресурсна спроможність прогнозування потенційних сценаріїв формування конкурентних переваг підприємства.

У подальшому передбачається проведення дослідження у напрямі аналізу науково-методологічних підходів до оцінювання конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств.

Список літератури:

1. Азоев Г.Л. Конкуренция: анализ, стратегия и практика. М.: Центр экономики и маркетинга, 1996. 280 с.
2. Ахматова М., Попов Е. Теоретические модели конкурентоспособности. Маркетинг. 2003. № 4 (71). С. 25–38.
3. Баумгартен Л.В. Анализ методов определения конкурентоспособности организаций и продукции. Маркетинг в России и за рубежом. 2005. № 4(48). С. 72–85.
4. Воронкова А.Э. Стратегическое управление конкурентоспособным потенциалом предприятия: диагностика и организация: монография; Восточноукр. нац. ун-т. Луганск: ВНУ, 2000. 315 с.
5. Виноградор О.А. Методи аналізу конкурентоспроможності впровадження інновацій на засадах маркетингу. Актуальні проблеми економіки. 2006. № 1(55). С. 65–73.
6. Дробітько Н.А. Методи діагностики стану ринкової конкуренції. Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України. 2005. № 1(15). С. 43–46.
7. Качмарик Я.Д., Лупак Р.Л. Методи оцінки конкурентоспроможності потенціалу торговельного підприємства. Вісник ЛДФА. Економічні науки. 2006. № 10. С. 106–112.
8. Лошенко І.Р. Сучасні методи досягнення конкурентних переваг у роздрібній торгівлі. Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України. 2005. № 1(15). С. 125–129.
9. Махнуша С.М. Методика оцінювання параметрів конкуренто-спроможності торгової марки як елементу її потенціалу. Актуальні проблеми економіки. 2006. № 1(55). С. 80–86.
10. Реутов В.Є. Конкурентоздатність підприємства: критерії, показники і методики оцінювання. Економіка та держава. 2006. № 5. С. 65–67.
11. Методи оптимізації в економіці: навч. посіб. / А. Чемерис, Р. Кюринець, О. Мицишин. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 152 с.
12. Основи та методологія наукових досліджень: навч. посіб. / М.О. Клименко, В.П. Фещенко, Н.М. Вознюк. К.: Аграрна освіта, 2010. 351 с.
13. Теорія і технологія наукових досліджень: навч. посіб. / В.М. Гайдучок, Б.І. Затхей, М.К. Лінник. Л.: Афіша, 2006. 232 с.